

«БЕКТЕМИН»
Ош мамлекеттик университетинин
ректору, ф.м.и.д., профессор
Кожобеков К.Г.
2021-ж. «14»

12.00.02 - конституциялык укук, муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илиминин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн сунушталган Нуридинова Айдай Нуридиновнанын “Квалификациялуу юридикалык жардам – адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун конституциялык-укуктук кепилдиги катары” темасындагы кандидаттык диссертациясына жетектөөчү уюм - Ош мамлекеттик университетинин юридика факультетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынан

ПИКИР

1. Диссертациялык изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу

Кыргыз Республикасында радикалдуу саясий-укуктук жана социалдык кайра түзүүлөр коомдук мамилелерди жөнгө салуунун формаларын жана ыкмаларын демократиялаштыруунун негизинде алардын сапаттуу өзгөрүшүнө алып келди. Биздин өлкөдө болуп жаткан өзгөрүүлөр жетилген жарандык коомдун калыптанышына өбөлгө түзөт. Бул багыттагы ийгиликтер экономиканын өнүгүшүнө, мыйзамдарды жакшыртууга жана коомдук-укуктук мамилелерди модернизациялоого гана эмес, мамлекеттин аларды тартипке келтирүү, ар бир адамга конституциялык кепилдиктерди жана зарыл болгон коргоону, алардын ичинен өзгөчө орунда турган квалификациялуу юридикалык жардам алууга кепилдигин камсыз кылууга даярдыгына жараша болот.

Юридикалык жардам алуу конституциялык укугуна мүнөздүү белгиси жана негизги өзгөчөлүгү ал адамдын жана жарандын башка укуктары менен эркиндиктерин ишке ашыруу жана коргоо үчүн колдонулууда турат. Кыргыз Республикасынын Конституциясында бекитилген укуктардын бири да квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугусуз жүзөгө ашырылышы мүмкүн эмес, ал конституциялык укук илиминде адамдын жана жарандын бардык укуктары менен эркиндиктеринин юридикалык кепилдиги катары каралат.

Ар бир адамдын квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугунун айкын маанилүүлүгүнө жана зарылдыгына карабастан, азыркы күнгө чейин анын маанисине, мазмунуна, аны көрсөтүү субъектилерине, ишке ашыруу жана жалпы кепилденген камсыз кылуу тутумуна тиешелүү маселелер боюнча талаш-тартыштар дагы деле болуп келет. Юридикалык жардамга укуктуу жүзөгө ашыруунун механизмдин бекемдеген мыйзамдар убакыттын толук талаптарына жооп бербейт жана андан ары өркүндөтүүгө муктаж.

КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
ЮРИДИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ (КГЮА)
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ (КГЮА)
Входящий 01-102
№ 137 от «14» 06 2021 г.

Диссертацияда каралып жаткан көйгөйлөрдүн актуалдуулугу колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу маселелери менен байланышкан. Конституциялык жана учурдагы мыйзамдарда квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугунун бекитилишине, аны жүзөгө ашыруунун жана камсыз кылуунун бирдиктүү принциптеринин жана стандарттарынын болушуна карабастан, мындай жардамды алган адамдар сыяктуу эле, аны көрсөткөн адамдар тарабынан да кыянаттык менен пайдалануу орун алган. Мындан тышкары, мыйзамдын кээ бир тармактарында квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугу жетишерлик толук бекитилген эмес.

Азыркы учурда Кыргыз Республикасында укуктук кызматтарды көрсөтүү менен байланышкан көйгөйлөрдү чечүүгө жалпы мамлекеттик мамиле жок, калкка акысыз юридикалык жардам көрсөтүүнүн мамлекеттик максаттуу программасы кабыл алынган эмес, юридикалык жардамдын сапатсыз көрсөтүлүүсүнөн камсыздандыруу жок, юридикалык жардам көрсөтүүчү уюмдардын жана адамдардын ишин мамлекеттик жана корпоративдик контролдоону камсыз кылуу механизмдери түзүлгөн эмес.

Бардык аталган себептердин жана шарттардын комплекси Кыргыз Республикасында жарандардын конституциялык квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугуна жана аны камсыз кылуу көйгөйлөрүнө илимий талдоо жүргүзүү зарылчылыгын жаратат.

2. Диссертацияга коюлган талаптардын алкагындагы илимий жыйынтыктары

Каралып жаткан диссертациялык изилдөөнүн алкагындагы илимий жыйынтыктар катары, жалпы жыйындысы юридика илимдери үчүн бир кыйла маанилүү болгон төмөнкү жоболор эсептелет:

1-жыйынтык. Квалификациялуу юридикалык жардам конституциялык-кепилдөөчү мүнөзгө ээ жобосу негизделген жана конституциялык-процесстик укук-кепилдик катары каралышы мүмкүн экендиги далилденген.

2-жыйынтык. Автор ченемдик-укуктук аткылары жана атайын адабиятты талдоонун негизинде “квалификациялуу юридикалык жардам” түшүнүгүнүн көп маанилүүлүгүн белгиленген.

3-жыйынтык. Автор чет мамлекеттердин Негизги мыйзамдарынын тексттерин изилдөөнүн негизинде Конституциялардын дээрлик көпчүлүгүндө квалификациялуу юридикалык жардамга укук бар экендигин белгилейт.

4-жыйынтык. Изденүүчү конституциялык принциптерди талдоонун негизинде, алар тармактык процесстик жана атайын мыйзамдарда конкреттештирилген татаал системаны көрсөтүп тургандыгын белгилеген.

5-жыйынтык. Юридикалык жардам көрсөтүп жаткан адамдардын жетишерлик кеңири чөйрөсү бар экендигине карабастан, Кыргыз Республикасынын Конституциясы алардын маңызын жана компетенциясын ачып берген атайын ченемдерди камтыбай тургандыгы изденүүчү тарабынан белгиленген.

6-жыйынтык. Автор, инсандын укуктук статусунун юридикалык кепилдик системасын, жарандардын субъективдүү укуктарын жана мыйзамдуу

кызыкчылыктарын соттук жанан соттук эмес коргоо механизмдери уюштурарын белгилейт. Мамлекеттик бийликтин башка бутактарына салыштырмалуу “эң жогорку” юридикалык күчкө ээ болгон сот бийлиги, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуунун жана коргоонун бир кыйла натыйжалуу кепилдиги жана квалификациялуу юридикалык жардамга укукту жүзөгө ашыруунун кепилдиги караты каралат.

7-жыйынтык. Юридикалык жардам институтунун маселелерин изилдеп автор, квалификациялуу юридикалык жардамды камсыз кылуу жарандарга сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгүн маанилүү кепилдиги болуп эсептелинерин белгилеген.

8-жыйынтык. Автор юридикалык жардам жана аны камсыздоонун механизмдерин жакшыртуу жаатындагы мыйзамдарды реформалоо зарылдыгы бүтүмүн негиздеген.

3. Диссертациядагы корутундулардын жана жыйынтыктардын ар бир натыйжасынын (илимий жобонун) негиздүүлүгүнүн жана ишенимдүүлүгүнүн деңгээли

Диссертациялык иштеги бирдиктүү жыйынтыктар, изилдөөгө колдонулган азыркы методологиялык аппарат менен аныкталган бүтүмдөр жана корутундулар жетишээрлик деңгээлде негиздүү жана ишенимдүү.

1-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, себеби ички улуттук укуктун ченемдик укуктук актылардын жана мыйзамдардын, чет өлкөлөрдүн мыйзамдарынын, ошондой эле эл аралык-укуктук материалдарды ар тараптуу теориялык-укуктук талдоосуна таянат.

2-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, себеби укук колдоону практикасын, квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү жөнүндө мыйзам ченемдеринин, юридикалык жардам түшүнүгүнүн көп маанилүүлүгүн көрсөткөн юридикалык жардам институтунун абалын талдоого негизделген.

3-жыйынтык. Квалификациялуу юридикалык жардамга укуктун Негизги мыйзамдардын дээрлик көпчүлүгүндө камтылгандыгы негизделет. Ишенимдүүлүгү мыйзам чыгаруу жана укук колдоону ишинде жүзөгө ашырууда конституциялык принциптерди талдоого негизделген.

4-жыйынтык. Квалификациялуу юридикалык жардам институтунун ченемдик мазмунундагы конституциялык-маанилүү баалуулуктарынын тең салмактуулугун камсыз кылууда ар бир конкреттүү принципти ишке ашыруунун мүнөзүн аныктоо менен негизделген. Ишенимдүүлүгү мыйзам чыгаруу жана укук колдоону ишинде жүзөгө ашырууда конституциялык принциптерди талдоого негизделген.

5-жыйынтык. Негиздүү, себеби Кыргыз Республикасынын Конституциясы юридикалык жардамдын субъектилеринин маанисин ачкан атайын ченемдерди камтыбагандыгы аныкталган, ал эми ишенимдүүлүгү Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын талдоого негизделет.

6-жыйынтык. Негиздүү, себеби сот адилеттиги адамдын жана жарандын квалификациялуу юридикалык жардамга укугун ишке ашыруунун маанилүү

кепилдиги болуп саналары белгиленет. Ошол эле учурда квалификациялуу юридикалык жардамга укук жалпы кепилдиктерге кирет.

7-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, себеби соттук коргоого конституциялык укукту ишке ашыруунун механизмдеги юридикалык жардам институтунун мааниси аныкталган сот өндүрүшү чөйрөсүндөгү квалификациялуу юридикалык жардамды кепилдендирүү институту жөнүндө улуттук мыйзамды талдоого негизделген.

8-жыйынтык. Юридикалык жардамдын сапатын жогорулатуу жана аны соттук-укуктук реформаны өнүктүрүүнүн маанилүү багыты катары камсыз кылуунун механизмдерин жакшыртуу зарылдыгын аныктаган Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларын талдоого негизделген жана ишенимдүү.

4. Изденүүчүнүн диссертациядагы ар бир илимий жыйынтыгынын (жобонун), бүтүмдөрүнүн жана корутундуларынын жаңылык деңгээли

1-жыйынтык. Жарым-жартылай жаңы, себеби квалификациялуу юридикалык жардамга укуктун юридикалык табияты жана ченемдик мазмуну аныкталган.

2-жыйынтык. Жарым-жартылай жаңы, себеби “квалификациялуу юридикалык жардам” кесиптик квалификациясы бар адамдан келген жардам менен укуктуу жардамды бирдей кароого боло тургандыгы аныкталган.

3-жыйынтык. Жаңы, себеби квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү жөнүндө өлкөлөрдүн мыйзамдарына талдоо жүргүзүүнүн негизинде квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүүнүн пайдаланылган ыкмаларынын жана ишке ашырылчуу моделдерин көп түрдүүлүгүнө карата бүтүмдөрдүн комплекси формулировкаланган.

4-жыйынтык. Жарым-жартылай жаңы, себеби автор квалификациялуу юридикалык жардамды камсыз кылууда конституциялык принциптердин универсалдуу мүнөзүн аныкталган.

5-жыйынтык. Жарым-жартылай жаңы, себеби автор тарабынан көрсөтүүчү адамдардын жетишерлик кеңири чөйрөсүндө карабастан, Кыргыз Республикасын Конституциясы алардын маңызын жана компетенциясын ачып берген атайын ченемдерди камтыбай тургандыгы аныкталган.

6-жыйынтык. Жарым-жартылай жаңы, себеби адамдын укуктук статусунун юридикалык кепилдик системасы жарандардын субъективдүү укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын соттук жана соттук эмес коргоонун механизмдери уюштурары аныкталган. “Эң жогорку” юридикалык күчкө ээ болгон сот бийлиги, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуунун жана коргоонун бир кыйла натыйжалуу кепилдиги катары каралат.

7-жыйынтык. Жаңы, себеби автор адвокатураны квалификациялуу юридикалык жардамды кепилдендирүүчү негизги институт катары аныктоо менен аны жакшыртуу зарылдыгы жөнүндө маселени көтөргөн.

8-жыйынтык. Жаңы, себеби биринчи жолу юридикалык жардамдын сапатын жогорулатуу жана аны камсыз кылуунун механизмдерин жакшыртуу жаатында мыйзамды реформалоо зарылдыгы негизделген.

5. Илимий жыйынтыктардын теория жана практика үчүн мааниси, диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктарын колдонуу жөнүндө сунуштамалар

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын практикалык маанилүүлүгү: диссертацияда камтылгын жыйынтыктар, мыйзам чыгаруудагы сунуштар жана практикалык сунуштамалар конституциялык укугу, адвокатура, ошондой адамдын укугу теориясын өнүктүрүп, мыйзамдарды иштеп чыгуу процессинде пайдаланышы мүмкүн.

Диссертациянын материалдары төмөнкү документтерде, материалдарда жана иштелмелерде пайдаланылды:

Түзүлгөн теориялык аныктамалар жана корутундулар юридикалык жардам көрсөтүү боюнча мамлекеттик программаларды иштеп чыгууга, тиешелүү камсыздандыруу тутумун түзүүгө, кепилдиктер жана каралып жаткан конституциялык мыйзамдарды камсыз кылуу жана коргоо механизмдерди жөнүндө мыйзамдарды өркүндөтүүгө өбөлгө болот.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келүүсү

Автореферат диссертациянын мазмунуна толугу менен дал келип, анын негизги жоболорун, тыянактары менен жыйынтыктарын, ошондой эле автор тарабынан изилденип жаткан маселелерди талдоосунун логикасын жана ырааттуулугун чагылдырат жана толугу менен Кыргыз Республикасынын ЖАКтын талаптарына ылайык аткарылган. Анда негизги максаттар менен милдеттер, диссертациялык изилдөө процессинде алынган тыянактар камтылган. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилдериндеги резюмени камтыйт. Авторефераттын жана басылмалардын мазмуну диссертациянын мазмунуна дал келет.

7. Диссертациянын таризделишине жана мазмунуна болгон сын пикир

Нуридинова Айдай Нуридиновнанын диссертациясын жалпысынан оң жагын белгилөөдө, талаш тартыш учурларды жана кээ бир кемчиликтерди белгилеп кетүү керек:

1. Автор изилдөөнүн жүрүшүндө адамдын жана жарандын Кыргыз Республикасында юридикалык жардам алуу боюнча конституциялык укугун жүзөгө ашыруунун кепили катары адвокаттык ишмердүүлүктү кененирээк ачса болмок.

2. Диссертацияда практикалык мисалдар жетишсиз келтирилген, алар иштин мазмунун гана байытмак.

3. Иште мамлекет кепилденген квалификациялуу юридикалык жардамды каржылоонун иш жүзүндөгү бөлүгү каралган эмес.

Бирок бул сын-пикирлер дискуссиялык жана сунуштоочу мүнөзгө ээ болуп, жалпысынан алганда, диссертациялык иштин мазмунуна доо кетирбейт.

Иштин деңгээли, негизинен, жогору бааланат, сын-пикирлер диссертантка каалоо иретинде айтылып, аларды мындан аркы илимий изилдөөлөрүндө ишке ашыра алат.

8. Диссертациянын негизги жоболорду, натыйжалары жана жыйынтыктарынын басылып чыкканын тастыктоо:

1. Нуридинова, А.Н. Чет өлкөлөрдүн мыйзамдарында жана эл аралык укуктук актыларда квалификациялуу юридикалык жардамга укук [Текст] / А.Н. Нуридинова // КМЮА Вестник. - 2018. - № 2. –72-76-б.

2. Нуридинова, А.Н. Квалификациялуу юридикалык жардамдын мазмуну [Текст] / А.Н. Нуридинова // КМЮА Вестник. - 2018. - № 3 – 213-216-б.

3. Нуридинова, А.Н. Адамдын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуунун конституциялык кепилдиктер тутумундагы юридикалык жардамдын орду [Текст] / А.Н. Нуридинова // КМЮА Вестник/ - 2018. - № 3. – 217-219-б.

4. Нуридинова, А.Н. Квалификациялуу юридикалык жардам түшүнүгү жана мааниси [Текст] / А.Н. Нуридинова // Modern Science №1/2 – 2018. – 47-50-б.

5. Нуридинова, А.Н. Жарандардын юридикалык жардамга укугун камсыз кылуу [Текст] / А.Н. Нуридинова // Modern Science №1/2 – 2018. – 45-47-б.

6. Нуридинова, А.Н. Кыргыз Республикасындагы адамга жана жаранга юридикалык жардам көрсөтүүнүн конституциялык принциптери [Текст] / А.Н. Нуридинова // Modern Science №5/4 – 2019. – 267-272-б.

7. Нуридинова, А.Н. Юридикалык жардам мамлекеттин коомдук-укуктук функциясы катары [Текст] / А.Н. Нуридинова // Modern Science №6/2 – 2019. – 170-176-б.

8. Нуридинова, А.Н. Сот адилеттиги жарандардын квалификациялуу юридикалык жардам алуу конституциялык укуктарын камсыз кылуу кепилдиги катары [Текст] / А.Н. Нуридинова // Modern Science №6/2 – 2019. – 177-181-б.

9. Диссертациянын «Илимий даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндө» Кыргыз Республикасынын ЖАКтын Жобосу менен коюлган талаптарга ылайык келиши.

Нуридинова Айдай Нуридиновнанын “Квалификациялуу юридикалык жардам – адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктеринин коргоонун конституциялык-укуктук кепилдиги катары” темасындагы диссертациясы өзүнүн структурасы жана мазмуну боюнча, жүргүзүлгөн изилдөөнүн жүрүшүндө алынган ар бир илимий натыйжанын негиздүүлүк даражасы, аныктыгы жана жаңычылдыгы боюнча, ата-мекендик юридикалык илим үчүн өзүнүн мааниси жана актуалдуулугу боюнча КР ЖАКтын 2012-жылдын 22-августундагы №578 “Илимий даражаларды ыйгыруу тартиби жөнүндө” Жобосунун талаптарына толук ылайык келет.

Диссертациянын жана авторефераттын мазмунун талдоо изденип алуучу илим-изилдөөчүлүк жөндөмгө, автордук позицияга, өз алдынча ой жүгүртө билүүгө, мыкты интеллектуалдык потенциалга ээ экендигин көрсөттү.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде “Квалификациялуу юридикалык жардам – адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктеринин коргоонун конституциялык-укуктук кепилдиги катары” темасындагы диссертация коюлган бардык талаптарга жооп берет, илимий – теориялык жана практикалык олуттуу мааниге ээ, ал эми анын автору Нуридинова Айдай Нуридиновнанын 12.00.02 – конституциялык укук; муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илимдин кандидаты илимий даражасын ыйгаруу татыктуу деп эсептейбиз.

Жетектөөчү уюмдун пикири Ош мамлекеттик университетинин юридика факультетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын 2021- жылдын “10” июнь (протокол № 11) отурумунда талкууланган жана бекитилген.

**Ош мамлекеттик университетинин
юридика факультетинин мамлекеттин
жана укуктун теориясы жана тарыхы
кафедрасынын башчысы
ю.и.к., доцент**

Татенов М.Б.

**Мамлекеттин жана укуктун теориясы жана
тарыхы кафедрасынын башчысы ю.и.к., доцент
М.Б.Татеновдун колун тастыктаймын,
ОшМУнун ОК, п.и.к., доцент**

Асанбекова Ж.Дж.

